

Alo Põldmäe: „Helilooming on sügavalt individuaalne tegevus. Seda ei saa õpetada ega õppida rühmatunnis nagu näiteks solfedžot või harmooniat.”

Alo Põldmäe on heliloomingut õpetanud 25 aastat: Tallinna muusikakeskkoolis, G. Otsa nim Tallinna muusikakoolis, Nõmme ja Saku muusikakoolis, lisaks eraviisil. Tema õpilaste hulgas on Eesti heliloojate liidu liikmed Mari Vihmand, Ülo Krigul, Kristjan Kõrver, Aare Kruusimäe, Helena Tulve, Liis Jürgens, Tõnu Kõrvits, Evelin Kõrvits.

Marginaale heliloomingu õpetamisest muusikakoolis

A l o P õ l d m ä e
Helilooja

Olen kogu oma pedagoogilise tegevuse jooksul endale teadvustanud, et ka noorte, alles õppivate heliloojate puhul on heliloominguga tegelemine sügavalt individuaalne ja seda tuleb igas tunnis arvestada. On ju õpilaste eeldused, haridustase, päritolu, muusikatunnetus ja kas või rahvuski erinevad – ning loomingu eriilmelisus on nende omaduste kajastus läbi muusikaprisma. Üks õpilane toob tundi terve teose või suure osa sellest, teine vaid mõne takti. Üks õpilane jõuab aastaga valmis teha mitu suurvormis teost, teine vaid kolm-neli lühivormis pala. Samas võivad mõlemad olla head loojad.

Eelnevat silmas pidades on kummaline, et viimasel ajal on mõnes muusikakoolis hakatud propageerima loomingu õpetust rühmatundidena, nagu õpetatakse näiteks solfedžot või harmooniat.

Olen selle arusaama vastu arvamust avaldanud ja osaliselt suutnud ka oma positsioone kaitsta. Loominguõpe rühmatunnina on õigustatud ehk õppimise algstaadiumis, kahe-kolme kuu jooksul, heliloomingu kui õppeaine üldprintsipiide tutvustuse ajal. Kui aga tunnis näidatakse juba oma loomingu, peab see olema individuaaltund – eriti edasijõudnud noorele, kes tegeleb loomingu süstemaatiliselt. Rühmatundide aktuaalsust võib mingil määral mõista – on ju loomingu tegelejate arv plahvatuslikult kasvanud ja kõigile eraldi tunde lihtsalt ei jätku. Ei jätku ka raha, et rohkete individuaaltundide eest pedagoogidele tasu maksta.

Väga rõõmustav on tendents, et heliloomingu õpetus levib lisaks Tallinna ja Tartu keskastme muusikakoolidele kogu riigis. Heliloominguga tegelemine

on laste ja noorte loominguilises kasvatuses omandamas sama tähendust kui joonistamine (kujutav kunst), luuletamine või näitemäng. Loominguhuvi on viimasel aastakümnel valgunud laiali üle Eesti, ainuüksi minu praeguste õpilaste päritolu geograafia tõestab seda: Jakob Juhkam tuleb Häädemeestelt, Matis Leima Sakust, Anne-Mai Edala Jõhvist, Tauno Vilu Väike-Maarjast, Pärt Uusberg Raplast... Hiljutised õpilased Maksim Štšura ja Ksenia Zemskaja on Narvast.

Teooriaosakonna tiiva all

Keskastme muusikakoolides on heliloomingutunnid olnud ikka teooriaosakonna tiiva all. Puht heliloomingule spetsialiseerutakse viimastes klassides/kursustel ja kooli lõputööks on õpilastel reeglina suuremahulised helitööd. Mõni-

Alo Põldmäe oma õpilastega. Vasakult: Vsevolod Pozdejev, Ülo Krigul, Kristjan Körver, Siim Liik, Aare Kruusimäe (taga), Ott Indermitte, Evelin Körvits, Raun Juurikas, Andrus Rannaääre ja Anetta Dronfort. Pilt on tehtud aastal 1995.

Foto erakogust

kord koguni kontserdid orkestriga, kantaadid või sümfonietid.

Imetlusväärne on paljude muusikakoolide initsiatiiv loominguõpetuse pakumisel valikainena, samuti noorte loomingu konkursside ja nn loomingu päevade korraldamisel. Loomingukonkursside organiseerimisel on pikaajaline kogemus näiteks Tallinna Lasnamäe muusikakoolis. Loomingupäevadel olen osalenud Harjumaal Saku ja Kiili muusikakoolis.

Loomingupäevadel on olnud põhimõte, et laste loodud palad mängitakse publikule ette ja samas annab kohale kutsutud helilooja teosele hinnangu, soovitatakse võimalikke variante ja mängitakse need ette. Ürituste lõpus musitseerivad juhendaja ja mõni õpilane koos klaveril neljal käel, luues publiku juuresolekul juba ühiselt uue teose.

Õpetamise meetodist

Nagu iga õppeaine puhul, on ka heliloomingus vaja õpetamismeetodit. Muusikakoolides pole heliloomingu õpetus olnud põhiline, seetõttu pole valmisretseptte kusaigilt võtta. Metoodika olen ise

kujundanud. Samas pole võimalik luua absoluutset, üldistavat metoodikat, sest iga noor loomuline isiksus on teistest erinev. Praktikas kujunebki nii, et igale õpilasele tuleb läheneda tema tasemest ja aktiivsusest lähtudes. Üldisi printsiipe on siiski võimalik kasutada. Iga minu uus õpilane (olenemata sellest, kui kaugel ta on jõudnud) teeb alguses läbi mõned elementaarsed asjad.

Klaveripala neljale noodile

Annan õpilasele vaid neljast noodist koosneva melodialõigu. Ta peab tõestama, et ka nootide piiratud arvu juures on võimalik komponeerida – panna kirja terviklik ja isegi mitmekülgne teos oma tõusude-mõõnade, arengu, kulminatsiooni ja lahendusega. Olulise piirangu tingimustes saab need neli nooti panna kõlama eri kõrgustel, eri kiirustel ja rütmidega, nii horisontaalselt kui ka vertikaalselt. Harilikult mängin oma visiooni „nelja noodi helitööst“ õpilastele ette, et pilt klaveri 88 klahvi võimalustest oleks kohe selge.

Selle ülesande puhul tuleb selgelt esile õpilase fantaasia, see arendab medi-

tatiivset alget ja juhib varem või hiljem minimalismi katsetuste juurde. Psühholoogiline moment on samuti tugev – kui piirangute puhul tuleb rohkem otsida ja aju pingutada, siis järgmistel kordadel, kui piiranguid enam ei ole, on fantaasiatend palju vabam.

Loodusteemaline fantaasiapala

Teemadeks võivad olla vihm, linnulaul, tuisk, torm, tuul, äike, merelainetus, pilvede mäng, mets või veel hoopis midagi muud. Palade vorm on seejuures vaba. Õnneks pole eesti inimeste urbaniseerumistase veel liiga kõrge, seetõttu on looduselamuste põhjal helitööde kirjutamine üsna loomulik. Eriti sügisel õpilastele lausa meeldib looduspalu kirjutada – suvised looduselamused on veel värsked.

Improviseerimine ainult valgetel klahvidel

Selline lähenemine on vajalik eriti neile, kes pole varem improviseerimisega tegelnud. Kasutades vaid valgeid klahve, tekib mängimise enesekindlus kiiremini, sest kummaline küll, selle printsiibi pu-

hul kõlab iga improvisatsioon heakõlalisena. Tuleb vaid julgelt mängida. Kui improviseerimine valgetel klahvidel hakkab välja tulema, võib lisada ka musti klahve. Kohe avaneb uus muusikaline vaateväli ja lisanduvad olulised võimalused dramaatikaks.

Pärast esimesi katsetusi lülitan kavasid lihtvormis karakterpalade kirjutamise. Need on lood klaverile, mõnele keel- või puhkpillile klaveri saatel või hoopis soolopillile (viul, tšello, mõni puhkpill). Ühehäälsel muusika kirjutamine on samuti omamoodi piirang, sest teose kõik nüansid tuleb väljendada ühehäälsel muusika kaudu.

Senini on teoste vormiküsimused olnud teadlikult tagaplaanil, sest liigse teoreetilisusega võib entusiastlikul noorel heliloojal loomise isu koguni kaduda. Alles nüüd, umbes teisel õppeaastal tulevad päevakorda sellised teosed nagu „Variatsioonid“, „Rondo“ või „Sonaatiin“. Nende teoste kaudu tõstan tähelepanu keskmesse vormiküsimused.

Tingimata tuleb õpilastel lasta kirjutada soololaule ja koorimuusikat. Mõnedki aktiivselt tegutsevad noored autorid kas õpivad koorijuhtimist või on neil isegi koore juhatada. Siis on uue vokaalteose valmimine loominguliselt seotud kindla kollektiiviga. On koht, kus oma loomingut katsetada.

Tulemused üllatavad

Õppetöös on ka hetki, mil heliteose valmimine venib, põhjuseks ajapuudus, pere- või terviseprobleemid, mõnikord lihtsalt tüdimus. Siis lasen õpilasel endal valida, millist muusikat tahab ta kirjutada. Vahel on tulemused lausa üllatavad, eriti koosseisude mõttes. Kuna noored heliloojad on tihti tegevad pop-, rokk- või džässansamblites, teevad nad lugusid ka oma ansamblitele. Aeg-ajalt vaatame neid üle. Nii puutun kokku rokk- ja džässmuusika loomise küsimustega. Ja õpin ka ise.

Üks heliloojatöö keerulisemaid momente on, kuidas head muusikalised mõtted võimalikult kiiresti ja väiksemate kadudega kirja saada. Sellele pööran tähelepanu peaaegu igas tunnis. Soovitan näiteks noodilehe servadele muusikalisi mõttereenguid sõnastatult kirja panna. Ikka selle huvides, et välgkiirelt tulnud häid mõtteid ja kujundeid uue teose jaoks päästa.

Viimase aja huvitav nähtus on loominguline töö õpilastega, kellel on võimalused luua muusikat arvuti ja süntesaatori abil. Teos viiakse arvutisse, seda on võimalik arvuti kaudu maha mängida, teha parandusi ja printida välja tulemus, mis näeb välja nagu trükitud noot. Arvuti-programmid võimaldavad transformeerida klaviatuuril mängitava muusika noodikirjaks. Arvuti abil on heliloomingus tähtis roll, samas ei või kõike tema hoolde jätta. Ka praegu jäävad helilooja olulisteks tööriistadeks pliiats ja kustutus-kumm, nendega saab parandusi teha kiiremini ja operatiivsemalt.

Õpilastest

25 aasta jooksul on mul olnud ligi 60 loominguõpilast. Suurem osa neist on jäänud pidama muusikaalale, tubli veerand on valinud elukutseks helilooja ameti. Kõige noorem õpilane on olnud seitsmeaastane. Nii vara alustaja ei tarvitse heliloomingu juurde jääda, kuna enamasti on tal andeid ka muudel aladel ja lapsevanematel on kiusatus proovida lapse võimeid mitmel rindel. Mõnikord väsitatakse laps niiviisi ära ja looming jääbki tagaplaanile.

Päris noorte, kuni kümneaastaste tunnid ei või kesta üle poole tunni. Nii viimasel ajal ka on. Põhjus selles, et lapse keskendumisvõime on veel väike. Pisikeste heliloojate puhul tuleb arvestada sedagi, et nootide kirjapaneku õppimine võtab küllalt palju aega, nii võib huvi ülegi minna. Seepärast tuleb huvi säilitamiseks anda kirjutada väikepalu eri pillidele, lasta komponeerida ka ühe- ja kahehäälsel muusikat, väga erinevaid karakterpalu, improviseerida koos õpilasega, näitlikustada tundi jm.

Huvitav on tähele panna, et kui loominguõpilane õpib klavererialal või on muidu klaverimängus tugev, on tema edusammud loomingus päris kiired. On ju klaver alati olnud ja küllap jääbki helilooja põhipilliks. Muidugi on palju erandeid, näiteks Liis Jürgensi põhipill oli muusikakoolis harf ja praegu on ta edukas nii harfisti kui ka heliloojana.

Minu õpilastest (lisaks nüüdseks juba heliloojate liidu liikmetele) jätkavad Vsevolod Pozdejev ja Maksim Štšura muusika- ja teatriakadeemias nii klaveri- kui ka kompositsioonialal. Mõned on suundunud muudele aladele, kuigi helilooming on neil hästi läinud, näiteks prae-

gune Kanal 2 toimetaja Märt Treier, kelle huvi prantsuse keele vastu viis selleni, et tema muusikakeskkooli lõputööks sai vokaalsümfooniline teos prantsuse luuleklassiku Jacques Prevert'i tekstidele.

Eraõpilastega seotult on olnud huvitav koostöö Hiiumaa helilooja Siim Liiki, põhiametilt postitöötajaga. Ta alustas tõsiselt heliloominguga juba perekonnaisana. Tema suur pühendumus oma teoste loomisprotsessis on olnud eriline. Mees hoolitses väga selle eest, et helikeel oleks ühtne kogu teose jooksul, et igas töös oleks piisavalt dramaatikat. Õppeaja tööd olid tal väga modernsed, samas võis mõni teos olla lihtne ja kõigile mõistetav.

Saku muusikakooli väga muusikasõbralikus õhkkonnas viisin läbi loomingupäeva ja sain sealt kaks toredat loominguõpilast. Neist Matis Leima on saavutanud võite üle-eestilistel loomingukonkurssidel ja on sellest sügisest minu õpilane Otsa-koolis. Aleks Peetson tegutseb restoranis kokana, juhatab laste- ja noorteansambleid ning koore.

Väga oluliseks pean, et õpilaste paremad teosed jõuaksid kuulajateni. Oma teoste elavas ettekandes kuulmine on autoritele suur stiimul. Esitajate otsimisel on noored autorid ise üllatavalt leidlikud. Nad on kas ise või on nende õpingukaaslastest sõbrad heal meelel valmis teoseid esitama. Kui noor helilooja valdab hästi klaverit, on vähemalt klaveriteoste esitused garanteeritud.

Kaua aega korraldasin oma õpilaste igakevadisi kontserte Eesti teatri- ja muusikamuuseumi saalis. Viimased neli aastat on saanud juba traditsiooniliseks, et Eesti muusika päevade festivali ühel kontserdil kõlab Tallinna muusikakoolide ja Tartu Elleri nim muusikakooli õpilaste helilooming. Sel kevadel lisandusid veel üldhariduskoolide loominguvõistluse parimad ja loominguõpilased Saku muusikakoolist. Ka kümneaastased loominguõpilased said oma paremaid palu seal näidata. See festivalikontsert on noorte loomingule haruldane väljund.